

АМЕРИКА

Уредници

Драган Бошковић
Марија Лојаница

Филолошко-уметнички факултет
Крагујевац, 2017.

Marija V. Lojanica¹

*Univerzitet u Kragujevcu
Filološko-umetnički fakultet
Katedra za anglistiku²*

LOST IN THE SUPERMARKET: ONTOLOGIJA NESTAJANJA

Preispitujući hipotezu da je moguće načiniti ekskluzivno prostornu ontološku analizu Amerike, u radu se oslanjamo na savremene teorije prostornosti Žana Bodrijara, Pola Virilioa, Edvarda Soudža, Marka Ožea i Fredrika Džejmsona kako bismo ispitali u kojoj su meri kategorije identiteta i prostora izložene diskurzivizaciji i, konsekvantno, virtuelizaciji.

Ključne reči

Amerika, ontologija, identitet, teorija prostora, dromologija, hiperrealno, ne-mesto

Polovinom osamdesetih godina prošlog veka, Žan Bodrijar je primetio: „Čim kročite u Severnu Ameriku osećate prisustvo čitavog kontinenta – prostor je sam oblik mišljenja” (Bodrijar 1993: 20). Direktna implikacija iznetog Bodrijarovog stava bila bi sledeća: prostor Severne Amerike ne može se doživeti sukcesivno ili parcijalno budući da je jedna, objedinjujuća, uniformna prostorna logika istovremeno sadržana u svakom eksponentu spacijalne, arhitektonske ili urbanističke, realnosti. Drugim rečima, doživeti jedan američki grad, aerodrom ili kilometar auto-puta znači iskusiti čitavu Ameriku. Štaviše, ako je misao proizvod kognitivnih operacija sprovedenih u cilju razumevanja karakteristika elemenata stvarnosti (materijalne, psihološke, duhovne, i tako dalje), te donošenje sudova i zaključaka koji se tiču odnosa među pomenutim činiocima realnosti, onda se može reći da je prostor Amerike materijalizovana misao, to jest

1 myalojanica@gmail.com

2 Rad je deo istraživanja koja se izvode na projektu *Društvene krize i savremena srpska književnost i kultura: nacionalni, regionalni, evropski i globalni okvir* (br. 178018) Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

misao koja je poprimila fizički oblik, ali i materijalna realnost koja je premeštena u sferu kognitivnog, intelektualnog, apstraktnog, u svakom slučaju bestelesnog. Misлити o Americi, dakle, znači misлити o njenom prostornom identitetu. Izneta hipoteza može se dojmiti redukcionističkom budući da se mišljenje odvija u visoko apstraktnoj sferi simboličkih kodova i konstrukata, te bi ovakva ontološka analiza Sjedinjenih Američkih Država rezultirala svođenjem svega onoga što Amerika u biti jeste na tek jednu u nizu diskurzivnih tvorevina koje su, samim tim, podložne permanentnim reinterpetacijama i, nužno, lišene svakog stvarnosnog utemeljenja. Štaviše, ovakvo rezonovanje isključuje analizu istorijskih okolnosti koje su doprinele formiranju identiteta Amerike kao kulturnog i društveno-političkog entiteta. A šta ako zaista jeste tako – šta ako Amerika jeste postala aistorijski i diskurzivni entitet koji se prostorno objavljuje, ukoliko uopšte postoji mogućnost bilo kakvog objavljivanja?

* * *

Radikalni obrat u polju društveno-humanističkih nauka koji je iniciralo inaugurisanje strukturalizma kao dominantne teorijske paradigme u značajnoj meri reflektovao se i na način na koji se misli o fenomenima koji nisu nužno predmet analize pomenutog naučnog polja. Pa tako, savremena teorija arhitekture odlikuje se visokim stepenom interdisciplinarnosti, budući da se ovaj diskurs konstituiše kroz uzajamnu spregu, odnosno živi dijalog s tekstovima iz oblasti filozofije, sociologije i teorije kulture. Ono što je omogućilo konstituisanje ovakvog totalizujućeg diskursa, kao objedinjujućeg sistema komunikacije delatnog u naizgled disparatnim naučnim disciplinama, ali i kao onog koji isključuje mogućnost postojanja drugačijeg jezika kojim bi se moglo govoriti o fenomenima koji egzistiraju bilo na fizičkoj, bilo metafizičkoj ravni, jeste upravo bazična strukturalistička pretpostavka: sve je strukturirano kao jezik, sve je deo kompleksnog sistema označavanja, to jest konstituenti materijalne realnosti mogu se tumačiti praksama tekstualne analize. Kada Rolan Bart u svom tekstu „Semiologija i urbanizam” kaže: „Grad je jedan diskurs, a taj diskurs je u stvari jedan jezik; grad govori svojim stanovnicima, mi govorimo svoj grad, grad u kome se nalazimo, samim tim što stanujemo u njemu, što prolazimo kroz njega i što ga posmatramo” (Bart 2016: 230), on ne samo da uspostavlja platformu na kojoj bi mogla da se izvrši semantička analiza urbanističkih entiteta već otvara i mogućnost za tumačenje urbane strukture i njenih konstituenata kao proizvoda predstavljačkih praksi. Samim tim, u žižu

dospeva konflikt između funkcionalnosti arhitekture i semantičkog naboja koji u grad učitava njegova istorija. Na taj način generiše se konflikt, pa čak i akutni, nepremostivi rascjep između značenja i same realnosti, to jest, između simboličke reprezentacije urbane strukture, odnosno njene diskurzivne inkodiranosti, i njenog Realnog. Ako se elementi objektivne urbanističke stvarnosti razumeju kao splet označenih, koja su „slična mitološkim bićima: krajnje su neuhvatljiva, a u nekom trenutku svakako postaju oznake nečeg drugog” (Bart 2016: 231), spacijalna dimenzija se pretvara u začarani krug ulančanih metafora, a realno grada se premešta u nedostupni domen pukotine, beline, praznog označenog. Ovakvu krizu označavanja karakteriše permanentna i sveobuhvatna diferencija: identiteta nema, postoji samo igra simboličkih kodova, permanentno odlaganje značenja, a između teorije arhitekture i teorije književnosti više ne postoji nikakva razlika. Jer, ako je grad pesma, kako tvrdi Bart, i to „pesma koja proširuje oznaku”, onda je zadatak semiologije grada „da pokuša da ga obuhvati i da mu omogući da peva” (Bart 2016: 234). Evidentno je, dakle, da Bart proizvodnju prostora razume kao imanentno poetičku aktivnost, a implikacija ovakvog stava jeste sledeća: budući tekstualna struktura, grad, i prostor uopšte, doživljavaju se kognitivnim funkcijama pojedinca, i, samim tim, postaju apstrakcija najvišeg reda. Ekstremni individualizam i virtuelizacija jesu, dakle, karakteristike savremenog doživljavanja prostora³. Upravo na ovakvoj teorijskoj platformi razvijao se dvadesetovekovni prostorni diskurs – tekst o prostoru i prostor koji je tekst. Naime, kraj dvadesetog veka obeležio

3 Bartovo razumevanje grada kao simboličke strukture deo je dominantnog teorijskog diskursa, kako filozofskog, tako i arhitektonskog, i u značajnoj meri uticalo je na potonje poststrukturalističke, postmodernističke, ali i hipermodernističke teorije prostora. Međutim, u kontekstu ovog rada, koji, između ostalog, nastoji da ponudi kratki pregled savremenih teorija prostora, nužno je pomenuti da ovakvo viđenje, iako dominantno, nije i jedino. Pa tako, sociolog i filozof marksističkog usmerenja Anri Lefevr u svom delu *Proizvodnja prostora* oštro kritikuje strukturalističku praksu isticanja vizuelne predstave u prvi plan, odnosno preokupaciju teoretičara simboličkom reprezentacijom urbanog, budući da ovakav pristup vodi pretvaranju društvenog prostora u fetišizovanu apstrakciju – prostor se pretvara u plan, tlocrt, sliku (Lefevr 1991: 131). Lefevrova fenomenološka teorija insistira na značaju oživljavanja interesa za čulnu percepciju, ljudsko telo, te njegovu organsku slivenost s prostorom u kojem obitava. Semiološki pristup, kodifikujući i kodirajući u biti, ne može obuhvatiti punoću socijalne prirode i funkcije grada; drugim rečima, grad treba doživeti kao teksturu, ne kao tekst (Lefevr 1991: 222). Lefevr, međutim, urbanu strukturu vidi kao kompleksan društveni produkt, a pomenuti proces proizvodnje jeste nužno političkog karaktera. Samim tim, prostor vrši funkciju instrumenta misli (Lefevr 1991: 26). U tom smislu, iako je njegova teorija zasnovana na nastojanju da se načini odmak od individualističkih praksi strukturalizma, Lefevr, ipak, ne odriče simbolički karakter urbanih entiteta.

je još jedan radikalni obrat u pristupu pitanjima epistemologije, estetike, ali i ontologije usled jačanja interesovanja teoretičara najraznovrsnijih usmerenja za kategoriju specijalnosti. Drugim rečima, fenomeni materijalne, duhovne i psihološke stvarnosti, kao i njihovi međusobni odnosi, počinju da se tumače kroz prizmu prostorne dimenzije, čime je načinjen značajan otklon od ranije aktuelnog zanimanja za problematiku temporalnosti i istoričnosti čovekove egzistencije i delovanja. Posledično, a u sadejstvu s uticajem strukturalističkog inaugurisanja semiotike kao svemogućeg teorijskog aparata, generisan je totalizujući diskurs o prostornosti, kao mesto susretanja filozofije, kulturologije i teorije arhitekture. Pisati o prostoru danas znači pisati o kulturi, društvenim fenomenima i subjektivitetu; ontološke i kulturne studije često svoje polazište imaju u analizi elemenata arhitektonske i urbanističke realnosti. Nije, dakle, iznenađujuće što je hotel Bonaventura u Los Anđelesu postao fokalna tačka debate o postmodernom prostoru i njegovom uticaj na konstituisanje i destabilizaciju identiteta humanog subjekta, presek skupova postmodernističkog kulturološkog i arhitektonskog diskursa. U razmaku od nekoliko godina, Džejmson će ovo zdanje nazvati „minijaturnim gradom” (Džejmson 1991), Bodrijar „mikrogradom” (Bodrijar 1993), a Soudž će ga obeležiti kovanicom „mikro-urb” (Soudž 1995). Ovakav totalni prostor omeđen je reflektujućim staklom koje istovremeno onemogućava pogled unutra i distorzira percepciju prostora koji se nalazi van hotela. Kretanje unutar zgrade regulisano je liftovima i pokretnim stepenicama, te je samim tim i autonomno hodanje u elementarnom smislu anulirano. Sve je u ovakvom hipermodernom i hiperrealnom hronotopu fragmentarno, autoreferentno, pseudorefleksivno, svedeno na iskrivljen odraz, hermetizovano, autistično: i prostor, i vreme, i kretanje, i čovek. Opisano stanje permanentne dezorijentisanosti i fragmentarnosti subjekta ne odvija se, međutim, samo na eksternom, specijalnom planu, već je dezorijentacija humanog subjekta prisutna i na unutrašnjoj, psihološkoj ravni. „Otušeni”, ali i otušujući postmoderni topos, arhitektonska ili urbana struktura lišena jasno definisanog centra ili orijentira, onemogućava humanom subjektu da precizno odredi svoju lokaciju u svetu koji ga okružuje, budući da su prostorne referentne tačke izbrisane. Nemoguće je spoznati „stvarnu”, lakanovskim terminima rečeno, Realnu prostornu dimenziju, kada je ona ukinuta i zamenjena apsolutno apstraktnom, simboličkom, pa i simuliranom stvarnošću. No, hotel Bonaventura je tek jedna u nizu jezičkih slika kojima barata univerzalni jezik arhitektonskih prostornih formi i

visoko apstraktnih koncepata. Ovakva hiperrealna stvarnost je i prostor njujorških „čistih arhitektonskih objekata” (Bodrijar 1993: 20), Los Angelesa kao centrifugalne metropole (Bodrijar 1993: 58), postmetropolisa, egzopolisa ili simcity-ja (Soudž 1996), Las Vegasa kao vrhunskog hiperrealnog simulakruma, Holivuda kao sintetičkog prostor-vremena koje je generisala tehnologija (Virilio 1991b: 26) – tek „besmislenog cirkulisanja bez želje” (Bodrijar 1993: 119).

Koliko je, međutim, osnovana ekskluzivno prostorna, a samim tim i aistorična, analiza ontologije društveno-političkog i kulturnog fenomena koji je predmet ovog rada? Pišući o Americi, Žan Bodrijar iznosi sledeći uvid: „Pošto nije iskusila prvobitnu akumulaciju vremena, ona živi u neprekidnoj sadašnjosti. Pošto nije iskusila sporu i vekovnu akumulaciju principa istine, ona živi u neprekidnoj simulaciji, u neprekidnoj aktuelnosti znakova” (Bodrijar 1993: 76). Ono što, međutim, temporalnu dimenziju čini ne samo ontološki irelevantnom već i nepostojećom nije tek puko odsustvo refereneta na življenje i akumuliranu prošlost. Ova „kultura u ubrzanju”, hiperrealni svet autoreferentnih označitelja, ali i reprezent tendencija koje su prisutne i u ostalim delovima takozvanog „prvog sveta”, pod snažnom je kontrolom dromološke logike.

„Brzina stvara čiste objekte, ona je sama čisti objekat, jer ukida tlo i teritorijalnost jer hodom unazad poništava vreme, [...] brzina je [...] pobeda trenutnog nad dubinom vremena, pobeda površine i čistog objektiviteta nad dubinom želje. Brzina stvara jedan posvećeni prostor koji može biti smrtonosan i gde je jedino pravilo brisanje tragova. [...] površnost i reverzibilnost čistog objekta u čistoj geometriji pustinje. [...] Brzina je samo inicijacija u prazninu [...] poput nostalgije za živim oblicima u geometriji” (Bodrijar 1993: 12–13).

Realizacija ideala apsolutnog fluksa, odnosno apsolutne brzine (stići na određište čim se polazište napusti, primiti informaciju u trenutku kada se ista pošalje), te njena ekstremna intenzifikacija, za posledicu ima, pre svega, saturaciju pokreta i njegovu konsekventnu transformaciju u sopstveni antipod: suspendovani pokret. „Ubrzavanje stvarnog vremena” i „totalna deteritorizacija”, kategoriju spacijalnosti transformiše u „prostor bez prostora (teritorije)” (Virilio 2000b: 27), u kojem su apsolutno relativizovane sve, ljudskim razumom ikada stvorene kategorije. „Od sada, OVDE ne postoji, sve je SADA. Umesto kraja naše Istorije, doživjećemo programiran kraj za hic i nunc kao i za in situ!” (Virilio 2000a: 115). Virilio, dakle, smatra da je kriza

arhitektonskog prostora, ali i prostornosti uopšte, uzrokovana erozijom hegemonije fizičkog prisustva; drugim rečima: prostorna dimenzija biva ukinuta usled eskalacije brzine komunikacije i transporta ljudi i robe (Virilio 1991b). Kolateralna žrtva ovog procesa jeste i temporalna dimenzija, budući da je hronološko i istorijsko vreme, vreme koje prolazi, zamenilo vreme koje sebe trenutno obznanjuje (Virilio 1991b: 14), odnosno „beskrajna istorija sadašnjeg” (Ože 1995: 105). Pošto je anulirala prostorne i vremenske razdaljine, *razdaljina brzine* anulira i predstavu o fizičkoj dimenziji. Brzina tako postaje primarna dimenzija koja se opire temporalnom i fizičkom merenju (Virilio 1991b: 18). Dromokratija, apsolutna vladavina brzine, proizvodi hiperrealni, hipermoderni hronotop – vreme je lišeno dubine, aistorično, dekontekstualizovano, a prostor je nepovratno dematerijalizovan. Svedoci smo transmutacije reprezentacije koja ima sopstvenu estetiku, estetiku nestajanja nestabilnih slika, koje karakteriše izrazita kinetičnost i kinematičnost. Samim tim, i trajanje je tek retinalno, aistorično. Štaviše, zakoni antropometrije prestaju da budu važeći, arhitektura se transformiše u antiarhitekturu, „divlju, nehumanu, koja prevazilazi čoveka” (Bodrijar 1993: 20), a humani subjekt, u stanju ekstremne dezorijentacije, i sâm postaje pasivni objekat proliferacije i diseminacije informacija. Kako dalje ističe Virilio, i istorija se danas odvija u okviru takozvanog jednovremenskog sistema – sistema globalnog vremena. Istorija je nekada imala lokalni karakter. Bila je prostorno ograničena – teritorijalizovana, dok danas počinje da se odvija u univerzalnom, globalnom vremenu koje je samo po sebi rezultat instant potrebe za instant zadovoljenjem. Jedino što ostaje jeste apsolutna transparentnost duhovne, telesne i stvarnosne pustinje.

„Nema više subjekata, fokalne tačke, nema više središta i periferije: postoji još jedino cirkularno savijanje ili infleksija (savijanje prema unutrašnjosti). Nema više nasilja ni nadzora: jedino postoji 'informacija', tajna virtuelnost, lančana reakcija, spora implozija i prividni prostori u kojima još treperi efekat stvarnog” (Bodrijar 1991: 33).

Implozija smisla je mesto nastanka simulacija čija je posledica uspostavljanje totalnog simulakruma: simuliranih prostora, temporaliteta i identiteta. Što je pustinja veća, što je brža njena ekspanzija, sve brže se odvija i proces koji je izumelo Novo doba, proces totalne individualizacije i implozije. Paralelno sa njim odvija se ubrzana globalizacija ubrzane kulture, a ovakvom centrifugalnom i centripetalnom ubrzanju ne izmiču ni vreme, ni prostor ni

humani subjekti. „Čitav život u *drive-in*”, rekao bi Bodrijar. Čitav život u *drive-through*, dodali bismo. Postmodernistička, a potom i hipermodernistička, bilo kulturološka, filozofska, umetnička ili tehno-naučna promena u načinu percipiranja vremena i prostora prouzrokovana je gubitkom pravca i smera, a samim tim i dezorijentacijom u prostor-vremenu, kao i ambivalentnim pristupom pojmovima prošlosti i budućnosti. Prostor se transformisao u simulakrum sazdan od implodirajuće mreže „ne-mesta” – supermarketa, tranzitnih aerodroma, hotelskih soba, auto-puteva – lokacija koje su izgubile svoju antropološku i istorijsku dimenziju, čije su osnovne ontološke odrednice tranzitnost, efemernost i trenutačnost⁴. Savršena metafora za ovo egzistencijalno stanje bila bi tipična američka motelska soba – heterotopija koja je naizgled otvorena, inkluzivna, ali u biti podrazumeva socijalno isključivanje pojedinca; ne-mesto u kojem je čovek uvek samo slučajni prolaznik, nikada pravi gost (Fuko 2005: 335). Bitisati u ovakvom ne-mestu (jer ovde se ne može stanovati u fenomenološkom, bašlarovskom smislu), ili kretati se od jednog ne-mesta ka drugom, znači i sam postati ne-subjekt, entitet nestabilnog identiteta, budući da se on iznova i iznova proizvodi kako bi mogao da se povinuje konkretnoj manifestaciji simboličkog poretka, „litaniji znakova” (Bodrijar 1993: 54), koja suvereno vlada ovakvim lokacijama. Subjektivitet, ako još uvek postoji, tek je pozajmljeni konstrukt, konformističko pristajanje na prakse simboličke produkcije i razmene. Ako su ne-mesta „prava mera našeg vremena” (Ože 1995: 79), onda je i ne-postojanje prava mera našeg identiteta. I kao da to nije dovoljno, akutnom osećaju dezorijentacije dodatno doprinosi i činjenica da u susretu s dromološkom logikom ljudska svest biva izrešetana piknoleptičkim⁵ rezovima – postojanje u prostoru i vremenu transformiše se u tumaranje izgubljenih ljudi prostorom lišenim prostornosti koje se odvija u vremenu lišenom temporalnosti. Izgubljeni ljudi u nestalom prostor-vremenu.

4 Kovanicom „ne-mesto” francuski antropolog Mark Ože označava antropološke lokacije s izraženom osobinom tranzitivnosti i tranzitnosti, a budući da je njihov uticaj na humani subjekt takav da ga lišavaju individualnog identiteta, to jest svode pojedinca na anonimni entitet, ne mogu da pretenduju na status *prostora* (Ože 1995).

5 Virilio piknolepsiju definiše kao stanje svesti slično epilepsiji – brzina uzrokuje mnogobrojne, kratkotrajne prekide svesti posle kojih subjekt nije svestan da je uopšte došlo do prekida svesti niti je svestan izgubljenog vremena (Virilio 1991a).

* * *

U knjizi *Njujork koji nestaje*, nastaloj na osnovu serije blogova koju je Griffin Hensburi, pisac i psihoanalitičar, poslednjih deset godina objavljivao pod pseudonimom Džeremaja Mos, opisan je uticaj ubrzane džentrifikacije na kulturni i prostorni identitet ove američke metropole⁶. Brižljivo dokumentujući zatvaranje svakog striptiz bara, cvečare, bakalnice ili noćnog kluba na teritoriji pet njujorških okruga, te potonje otvaranje uniformnih ispostava velikih trgovinskih ili uslužnih lanaca na istim lokacijama, Hensburi svedoči o sistematičnom demoliranju fundamentalne autentičnosti i idiosinkratičnosti Njujorka, ili, njegovim rečima: o nestajanju duše grada, i konstatuje da „grad nekada čuven po svojoj neurotičnosti postaje maligno narcisoidan”. Njujork, nekada vrhunska modernistička pesma, da se poslužimo Bartovom terminologijom, oda progresu američkog društva, tako se transformiše u uniformnu, mediokritetsku, sterilnu lokaciju, lišenu identiteta, osobenosti, istorije – u praznu metaforu, prostorni kliše, Ožeoovo ne-mesto. Još jedan, dakle, koncept koji je Amerika materijalizovala... I dromološka logika je u Americi opipljiva. Kako Bodrijar primećuje – Amerikancima je cirkulisiranje prirodno zanimanje (Bodrijar 1993: 94). Konstantna potreba za kretanjem – makar i larpurlatističkim, besciljnim, makar u krug, makar u mestu, makar za iluzijom pokreta – Ameriku je pretvorila u zemlju pokretnih slika, traka i stepenica: holivudski simulakrum, fordističku utopiju ili noćnu moru, tek imploziju pokreta. To je i zemlja džogera, traka za trčanje i autoputeva: narcistička fiksacija, ravnodušnost „prema opštoj katastrofi” (Bodrijar 1993: 39), pokušaj ovladavanja prostorom putem njegove transformacije u ne-mesto. I doista, svaki teorijski koncept, idejni konstrukt koji je u ovom radu pomenut, u Americi ima svoj „stvarnosni” pandan, svaka od pomenutih teorija savremenog prostora vremena usidrena je u američkoj materijalnosti. Drugim rečima, Amerika, koja je izgubila prostornost, identitet i istoriju, ukoliko ih je ikada i imala, gubi i status ne-mesta i postaje tek opšte mesto. Amerika, koja više nije ni astralna ni virtuelna, transformisana je u savršeni trop, vrhunsku metaforu savremenog egzistencijalnog stanja.

6 Ginia Bellafante, “Tracking the Hyper-Gentrification of New York, One Lost Knish Place at a Time”, in: New York Times, preuzeto sa: https://www.nytimes.com/2017/09/27/books/review/vanishing-new-york-jeremiah-moss.html?mc=adintl&mcid=keywee&mccr=EU&ad-keywords=IntlAudDev&kwp_0=539470&kwp_4=1939739&kwp_1=813191, 27.09.2017.

Od Virilioove estetike nestajanja došlo se do ontologije nestajanja: lost America – dezorijentisana Amerika, nestala Amerika. Lost in space, lost in translation, lost in the supermarket.

LITERATURA

- Bart 2016: P. Барт, „Семиологија и урбанизам”, у *Литер* бр. 61, превела Марија Панић, Крагујевац: Универзитет у Крагујевцу, 227–234.
- Bodrijar 1991: Ž. Bodrijar, *Fatalne strategije*, preveo Mihajlo Vidaković, Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada.
- Bodrijar 1993: Ž. Bodrijar, *Amerika*, prevela Mila Baštić, Beograd: Buddy Books, Kontekst.
- Džejmson 1991: F. Jameson, *Postmodernism, or the Cultural Logic of Late Capitalism*, Durham: Duke University Press.
- Fuko 2005: M. Foucault, “Of Other Spaces: Utopias and Heterotopias”, in: *Rethinking Architecture: A Reader in Cultural Theory*, ed. Neil Leach, London and New York: Routledge.
- Lefebvre 1991: H. Lefebvre, *The Production of Space*, translated by Donald Nicholson-Smith, Oxford UK, Cambridge USA: Blackwell.
- Ože 1995: M. Augé, *Non-Places: Introduction to an Anthropology of Supermodernity*, translated by John Howe, London, New York: Verso.
- Soudž 1995: E. Soja, *Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory*, London, New York: Verso.
- Soudž 1996: E. W. Soja, *Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-and-imagined Places*, Malden, Massachusetts: Blackwell.
- Stevenson 2003: D. Stevenson, *Cities and Urban Cultures*, Philadelphia, PA: Open University Press.
- Virilio 1991a: P. Virilio, *The Aesthetics of Disappearance*, translated by Philip Beitchman, Cambridge USA: MIT Press, Semiotext(e).
- Virilio 1991b: P. Virilio, *The Lost Dimension*, translated by Daniel Moshenberg, New York: Semiotext(e).
- Virilio 2000a: П. Вирилио, *Информатичка бомба*, превео Ненад Крстић, Нови Сад: ИП Светови.
- Virilio 2000b: P. Virilio, *From Modernism to Hypermodernism and Beyond*, London: SAGE Publications Ltd., California, New Delhi: Thousand Oaks.
- Virilio 2006: P. Virilio, *Speed and Politics*, translated by Marc Polizzotti, New York: Semiotext(e).
- Bellafante, Ginia, “Tracking the Hyper-Gentrification of New York, One Lost Knish Place at a Time”, in: New York Times, preuzeto sa: https://www.nytimes.com/2017/09/27/books/review/vanishing-new-york-jeremiah-moss.html?mc=adintl&mcid=keywee&mccr=EU&ad-keywords=IntlAudDev&kwp_0=539470&kwp_4=1939739&kwp_1=813191, 28. 9. 2017.

Marija V. Lojanica

**LOST IN THE SUPERMARKET:
ONTOLOGY OF DISAPPEARANCE**

Summary

By questioning the hypothesis that exclusively spatial ontological analysis of America is possible, the paper relies on contemporary spatial theories of Jean Baudrillard, Paul Virilio, Edward Soja, Marc Augé, and Fredric Jameson so as to examine to which degree the categories of identity and space are exposed to discoursivization and, consequently, virtualization.

Key words

America, ontology, spatial theory, dromology, hyper-real, non-place